

Biserica și Școala

Foaie bisericească școlastică, literară și economică.

Apare odată în săptămână: **DUMINECA.**

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 10 cor. — pe 1/2 an 5 cor.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr.: pe jumătate an 7 fr.

PREȚUL INSERTIUNILOR :

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 6 cor.; până la 200 cuvinte
8 cor.; și mai sus 10 cor. v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacțiunii

„BISERICA și ȘCOALA“

Far banii de prenumerațiunea a
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Călătoriile prin Ungaria

ale lui

Evlia Celebi.

(1660—1664).

Timișoara.

Splendoarea acestei cetăți este, că e în verdeață, pe pământ productiv, împrejurimea-i este un câmp de flori, și pe întreg șesul nu se găsește o piatră, nici măcar de mărimea unei măzărice. Pe un așa loc e clădită această cetate! Prin șanțurile cetății și la rădăcina fortăreței centrale curge un râu, care se varsă în Dunăre lângă Panciova; apă bună, sănătoasă.

Forma cetății. Această cetate zace în așa chip în mlaștinele râului Timiș, ca o broască țestoasă în apă; patru picioare îi sunt cele patru bastioane, citadela este capul, iar întinderea cetății se aseamănă cu trupul broaștei; are o formă de pentagon. Nu-s nici pietre nici cărămizi în ziduri, ci întreaga întăritură e făcută din bârne groase. Ingrădirea împletită pare a fi un foarte frumos și subțirel zid. Iscusitul arhitect a făcut acest zid din viță sălbatică, pe care spind-o cu var și ghips, i-a dat aspectul unei cetăți albe*).

Întăritura pe dinlăuntru este o umplutură între două rânduri de stâlpi; umplutura a împlinit-o măestrul iscusit cu țiment, var și ghips așa de bălucite, încât gloanțele de tun dacă străbat în întăritură, nu poți avea teamă de crăpăturile ce ar provoca, cum e la întăriturile de piatră. Temerea că s'ar putea aprinde întăritura este neîntemeiată, căci din cauza imenziei ape și a mocirlelor nu te poți apropia; din cauza terenului plutitor nu se pot face șanțuri de atac.

*) Oare să nu fie în această înfățișare ascunsă taina numelor vechilor cetăți: Akerman, Biograd, Alba... Belgrad? *Nota Trad. rom.*

Tunurile din citadelă și din cele patru bastioane nici nu te lasă să te apropii, dar' încă să aprinzi întăritura! Prin urmare, prin atac nu poate fi cucerită cetatea; în afară de închiderea comunicației pentru introducerea celor de lipsă, alt expedient nu este, fiindcă e foarte tare cetatea.

S'ar mai putea obiecționa, că oare nu putrezește, cu vremea, întăritura? Singuraticii stâlpi, cari putrezesc, se scot, unul câte unul, în vreme de patruzeci de ani și se pun alte lemne în loc; căci pentru această reparatură sunt rânduite șaptezeci de sate. Dar' și de altfel, în mocirlă grinzile devin cu vremea ca abanosul și așa de tari ca oțelul de *Nachicivan* (oraș armenesc, cu fabrici de oțel) iar' întăritura, ca niște troiene *sirvaniene* (ținut deluros de pe malul mării Caspice). Lățimea acestei întărituri (zid) e de cincizeci picioare, în unele părți și 60; și de s'ar jucă pe dânsul cavaleriștii de-a *duirid* (aruncarea lancei în fuga calului) nu ar fi îngust locul. Jur împrejur sunt șanțuri adânci și în trei locuri sunt posturi de observație; în fiecare seară cântă nouă muzici și străjerii dând semnalul »*Unul este Dumnezeu, unul*« stau de pază până dimineața; în fiecare noapte, dintre 24 agale*) 12 mereu fac inspecție după vechiul lor obicei; și aceasta așa va fi până Alah va voi. Crestături pentru puști și turnuri de apărare cetatea nu are; dar' găuri de tunuri are multe. Au peste tot 200 tunuri frumoase de baliemez, zarbuzan, șaica, columburna și saharbuzan. Cantitatea muniției și alimentarelor numai marele Dumnezeu le știe; peste cinci bastioane strălucesc odaeale ienicerilor. Pe căruțe în dosul zăgazelor stau gata tunurile, așa că atunci când soarele își va revărsa razele asupra tunurilor, se va minuna ochiul omului.

*) Probabil sunt senatorii orașenești. *N. Trad. românești.*

Peste aceste întărituri poți încunjură cetatea într'un cias deplin. Noaptea, când câte-un agă, în decursul unei ore, a încunjurat cetatea, ceaușul soldaților agiei strigă: »Un paznic de noapte!« Și ei se culcă. Atunci un alt agă se scoală și cu soldații săi încunjură cetatea. Iarna, vara, aceasta este rânduiala lor, în alte cetăți acest obicei nu este. Ba și ziua mare sunt alte agale cari își aruncă ochii peste întreaga câmpie din jurul cetății.

Ar putea zice cine-va: »Dacă această cetate e așa bine grijită, de ce n'o fac din piatră și din cărămidă?« Ei, dar' în acest ținut ar trebui să se aducă piatră din mare depărtare și nici piatra nu rezistă tunurilor; și de ar face-o din cărămidă, de-oarece acest teren e moale, din pricina multelor ploi și a apei multe din râu, abia câțiva ani ar dură clădirile și s'ar scufundă. Prevăzătorul și cumintele arhitect a făcut deci cetatea din stâlpi și impletitură. Dar' din punctul de vedere al științei arhitectonice, și-a pus toată iscusința și a făcut astfel de operă din această cetate, încât cel-ce o privește cu atențiune recunoaște, că afară de cerescul Atlas (care ține pe umeri universul) o astfel de operă măestru din bătrâni n'a săvârșit. Scurt vorbind, această cetate e gătită pentru luptă deschisă, căci forturi n'are în nici o parte, nicăiri.

Cetatea are cinci porți. Aceste sunt de fer, ficsate în lemn, boltite, duble, tari, înalte și late. În fața fiecărei porți sunt poduri de lemn cari se ridică; porțile se încuie în fiecare noapte, iar podurile se ridică prin scripete și se așează de întărire porților. Prima poartă e *Azab*, a cărei tarichie (acronostih) este următoarea:

Dujmanul care poartă gând rău acestei cetăți,
Să fie ajuns de săbiile oamenilor lui Alah și gonit.
Hatifi cudji *) și-a spus tarichia:
Lăudă lui Alah! marea cetate s'a gătit în 1052. **)

Poarta aceasta se deschide în partea sudică și e foarte tare și mare; terenul dintre cele două porți e plin de diferite arme și paznicii porților stau ziua, noaptea înarmați. Cheile porților sunt în fiecare noapte la ienic-aga și pașa chiar de le-ar cere, nu i-se dau. Mai este și a doua poartă *Azab*, a cărei tarichie este:

Mic sau mare de ar fi dinlăuntru acest minunat oraș
Numai creatorul dă în minutul din urmă credința adevărată
Cu oamenii lui Alah Cheveri i-a zis tarichia:
Doresc, ca paznicul acestei cetăți să fie pururea D-zeu.

(1053)

*) Sfântul lăudător.

**) După calendarul creștin 1642.

Această poartă se deschide spre răsărit, deasupra ei este o mică clădire înaltă, și acolo este un mare bastion, care răspunde în șanțul cetății, în ele este locuința unui despărțământ de ieniceri.

Tarichia porții-cocoșului este:

Ah, nici când nu încetă cu mila ta,
Pentru a înveseli și deșteptă la nouă viață inimile trise.
Cu oamenii lui Alah au spus Hatif și Abidi tarichia:
O Doamne! Păzește această cetate de perversitatea
[vrăjmașului.

Aceasta mare poartă dublă privește spre meazănoapte, deasupra ei este o clădire înaltă deschisă în toate direcțiile, deși clădită numai din lemn, foarte artistică, în cât ori ce trecător se oprește. Turnul cu ceasornic tot acolo este, iar deasupra lui, un cocoș de tinichea. Vântul izbește în cocoș, acela se mișcă cărând și arată mersul atmosferic; e o lucrare foarte artistică, și de aceea îi zic poarta *cocoșului*. Poarta apoi e poartă simplă. Poarta Iali (țărnuț) de-așemenea e tare.

În cetate sunt patru circumscripții.

În circumscripțiile Abaz, cocoș și Iali sunt 1200 case mai mari și mai mărunte, toate acoperite cu șindrilă; coșurile sunt țuguiate; sunt case clădite într'o formă originală, fără curte și grădină și înguste. În acest oraș afară de coșuri (hornuri) alt zid de piatră nu există; în fiecare casă există sobă. În cetate sunt patru geamii: Geamia hanului Suleiman a fost o mare casă de rugăciune, dar nu din piatră. De prezent această geamie e plină cu grămezile de pezmeți (zwieback) ai ostașilor musulmani. Geamia gingime și Șechet. Patru mănăstiri, șapte școale elementare, trei hoteluri, patru băi frumoase, are orașul. Băile dela poarta Iali și a apei, sunt dinlăuntru de porți.

În cetate sunt patru sute de prăvălii, cearșiu e pompos, stradele sunt podite cu lemn; caldarâm peste tot nu este, dar nici nu poate fi.

În interiorul cetăți întră râul Timiș prin două locuri, prin filtre; și toată populația ia și bea apa de-acolo; fântâni, peste tot nu sunt. Toate morcirle se varsă în Timiș și cu el se și duc. În această cetate sunt depozite de grâne și cafele.

(Va urmă)

Centenarul seminarului „Veniamin“.

3

La 1842 Mitropolitul Veniamin „îmboldit de o nebiruită dorință a sufletului său“ demisionează din scaunul Mitropoliei și se retrage pentru totdeauna la singurătate. Dar avu grijă să trimită cu câteva zile mai înainte o scrisoare învățatului protosinghel Neofit Scriban, îndemnându-l a îndreptă manuscriptul Pidalionului, adecă adunarea tuturor Canoanelor bisericesti pe cari Mitropolitul Veniamin „cu obișnuita sa răvnă

pentru înmulțirea cărților române“ l'a tălmăcit după originalul grec alcătuit de Nicodim Aghioritul, tipărit în Lipsca la anul 1800¹⁾

Adevăratele cauze ale demisiunii sale nu le-a arătat. „Asupra valurilor vieții mele, zice el în testamentul său, trebuința cere să păstrez o desăvârșită tăcere“. Numai atâta spune în demisiune, că voește liniștea și mântuirea sufletului său și că în acele împrejurări nu „un prost Veniamin“ cum se numește el însuși, pentru smerenie, ar putea lucra într-un îndreptare „altora“, ci doar un Vasile cel Mare sau un Ioan Hristostom²⁾. Câtă smerenie și câtă stăpânire de sine și răbdare arată Veniamin în această împrejurare ca și în toată viața sa³⁾. Destul că, la 28 Ianuarie plecă noaptea din Mitropolie, lăsând în mare jale pe toți fiii săi duhovnicești. Ca loc de retragere își alege mănăstirea Slatina, a cărei poziție în sinul munților era foarte atrăgătoare pentru viitorul pusnic⁴⁾. Acolo, pe lângă prea dorita liniște, se putu deda neimpedecat de multele griji și valuri ale arhipăstoriei, la indeletniciri literare, deosebire la traduceri de diferite scrieri bisericești.

Astfel Mitropolitul Veniamin continuă tradiția, ce este titlul de laudă al vieții mănăstirești în țara noastră, o tradiție ce pare că cu el avea să se sfârșească. Dar acum îi plăcea și mai mult a se indeletnici cu

1) Precuvântare la Pidalion, tipărit la Neamț, 1844.

2) *Hurmuzaki, Documente*, supl. I, vol. VI, București, 1895, pag. 362 Comp. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei*, documente pag. 57.

3) Veniamin trebuie să fi simțit o mare mângăere la traducerea locului din tălcuirea de față, ce zice, că răbdarea este una din însușirile cele mai de căpetenie ale adevăraților slujitori ai lui Dumnezeu, dar nu răbdarea simplă, ci răbdarea multă, căci „nu este destul a răbdă cineva o dată sau și de două ori, nici într'un lucru a răbdă și într'un altul nu, ci a răbdă până în sfârșit și într'un toate relele ce i se întâmplă“. Vezi tom. II, pag. 76.

4) Această mănăstire este situată la poalele Carpaților, în județul Suceava. Plecând dela Fălticeni pe șoseaua județeană, ce înaintează pe un platou spre nord-est, întâlnim în stânga biserica dela Baea, unde la 1466 Marele Ștefan a răpus pe Matei Corvin regele Ungariei. După o cale de vre'o 20 klm., părăsind șoseaua apucăm un drum spre apus pe albia unui râu, trecem prin satul Găinești, unde se află o herestea și și un tren funicular, aparținând domeniului Coroanei și după vre un cias de călătorie se înfățișează privirii o clădire cu turnuri de o albeață strălucitoare și încunjurată cu zid. Este mănăstirea Slatina, zidită de Alexandru Lăpușeanu, Domnul Moldovei, la 1566. Despre vest și nord o domină piscuri de ale Carpaților, acoperite parte cu păduri seculare de brad, iar parte cu pajiște verde. Lângă zidul despre miazăzi al bisericeii, la sânul drept al ei, este mormântul Mitropolitului Veniamin, încunjurat cu un grilaj de fer, pe ale cărui laturi se văd inițialele: V. M. M. La 1887 osemintele Mitropolitului Veniamin au fost aduse cu mare cinste și depuse într-o criptă la Mitropolia din Iași, începută de Veniamin în a. 1833, rămasă peste o jumătate veac pradă ruinei, iar la 1887 definitiv restaurată și sfințită.

traducerea de cărți, căci știa că lucrările sale vor avea cetitori mai numeroși între „frații seminariști“ cum îi numește el pe viitorii absolvenți ai seminarului său.

Din descrierile ce contemporanii fac despre pusnicul din mănăstirea Slatina, așa numesc ei pe Veniamin, reiese că el întrebuintă acolo zilele una după alta în facere de milostenii și întru cultura limbei române. La vârsta sa cea înaintată, cu toate îndemănările, greutățile și slăbiciunile bătrânețelor, ciasuri întregi de muncă nu-l obosesc¹⁾.

Această muncă avu de rezultat o serie de lucrări importante, dintre care parte s'au tipărit (d. e. Peatra Scandelei. Tălcuirea Psaltirei), iar altele sunt în manuscris. Unul din aceste manuscrite, și după cum vom vedea, cel din urmă document al muncii uriașe, ce desfășură Veniamin pentru înăvuierea literaturii bisericești în limba patriei, este manuscriptul intitulat: „*Trimerile celor patru sprezece ale Slăvitului și Prea laudatului Apostol Pavel. Tălcuirea lui Teofilact...*“ etc.

Este de observat, că autorii biografiei Mitropolitului Veniamin, n'au cunoscut mai deaproape acest manuscript. În testamentul său făcut în Ianuarie an. 1844²⁾, Veniamin vorbește despre tălmăcirea Psaltirei, ca cea de pe urmă lucrare a sa, pe lângă altele de mai înainte, scrise parte cu mâna sa, parte de alții cari îl ajutau. Tălmăcirea tălcuirii lui Teofilact la Episcopiiile Apostolului Pavel ar urmă să fie sau anterioară sau posterioară anului 1844. Facem această ipoteză întâiu, pentru că în precuvântarea Bisericeștii Istoriei a lui Meletie, tradusă de Veniamin și tipărită la Iași 1841—42, la începutul tomului întâiu, Veniamin înșiră cărțile și manuscritele, ce le depune în „*vivlioteca*“ Seminarului dela Socola. Intre manuscrite, de care pomenește sumar și în testamentul său, figurează unul intitulat: *Tălcuirea Apostolului de Nicodim Aghioritul*. Acest manuscript îl menționează și autorii biografiei lui Veniamin, de sigur după lista dată de el însuși în precuvântarea Istoriei Bisericești, pag. XIII, n. 12, căci nu ne spune nimic mai deaproape despre dânsul. Am cerut informațiuni direcțiunei Seminarului și ni s'a răspuns, că manuscriptul lipsește din bibliotecă. Dacă acel manuscript ar fi identic cu manuscriptul, pe care 'l imprimăm în cartea de față, am putea admite că el este scris înainte de 1841—42, când începe tipărirea bisericeștii istorii. Dar în acest caz se ivește o nedumerire în privința titlului, ce diferă mult în ambele manuscrite, precum se vede mai

1) *Gazeta Transilvaniei* Nr. 23 din 8 Iulie 1842, reproducă de Vizanti, loc cit., pag. 1 O.

2) Testamentul Mitropolitului Veniamin este publicat de dl C. Erbiceanu între documentele Mitropoliei Moldovei. În el cetim între altele și acestepatriotice cuvinte: „Totul ce mi-a fost prin puțință am făcut și cu sufletul și cu fapta ca să sporesc și sufletește și materialicește înflorirea sfintei biserici și a patriei.“ *Ist. Mitrop. Moldovei*, pag. 58-sq.

sus¹⁾. Și chiar dacă nedumerirea s'ar înlătură prin aceea, că manuscriptul este intitulat astfel, pentru scurtare, de oarece în fond ambele titluri ar fi identice, manuscriptul fiind în adevăr o tălcuire a Epistoliilor sf. Pavel, *Apostolul prin excelență*, tot rămâne de lămurit un lucru, care este a doua parte a ipotezei noastre și care, după cum vom arăta, corespunde cu realitatea.

Manuscriptul nostru are pe el mai multe însemnări, cum am văzut că Mitropolitul Veniamin obișnuia a face în scrierile ce tălmăciă, de pildă în Istoria Scripturii Vechiului Testament. Aceste însemnări întăresc afirmațiunile scriitorului contemporan, citat mai sus, că Veniamin deși înaintat în vârstă, — eră atunci de 77 ani, — munciă la traduceri mai toată ziua. Dar să descriem în întregul lui manuscriptul și apoi vom reproduce și însemnările, din care conchidem cu certitudine, că manuscriptul acesta nu poate fi cel amintit în precuvântarea Bisericeștei Istoriei, căci însemnările din el încep cu anul 1845 Noemvrie, deci aproape cu doi ani mai târziu chiar decât data testamentului, prin care Veniamin dispune între altele și în privința cărților sale tipărite și manuscrise.

Manuscriptul este în trei tomuri, folio, legat în formă de condici. Tomul I. are 382 pag., tom. II are 417 pag. (exact 416 de oarece o pagină e numerotată de două ori 101—102), tom. III are 624 pag. (esact 42 de oarece dela pag. 379 numerotația sare la pag. 400, dela pag. 409 la 500 și dela 509 la 500, fără însă a lipsi ceva din corpul scrierei). Fiecare pagină este mai pe jumătate plină cu note de o înaltă erudiție teologică, literară și filologică; cele mai multe note sunt scrise foarte mărunț, iar unele din ele umplu chiar pagini întregi. Hârtia este albă, de 36 c. m. lungimea și de 22 c. m. lățimea. Scrierea, provenind dela mai multe mâni, este chirilică, amestecată și cu câte o literă latină, d. e. t, ceea ce arată, pe de o parte, că Veniamin traducând, avea pe lângă sine mai mulți scriitori, cari îl ajutau²⁾, iar pe de alta că încercarea Protosinghelului Neofit Scriban, care la 1838 tipărește în Iași pentru prima oară un Catehism cu litere latine, începu să câștige teren. . .

(Va urma).

¹⁾ Cartea bisericească ce se numește *Apostol* sau *Praxapostol*, precum se vede dintr'o notă de mai sus, nu e tot una cu Epistoliile Apostolului Pavel. Deci și tălcuirea Apostolului nu e tot aceeași cu tălcuirea Epistoliilor Apostolului Pavel. Am putea presupune că Mitropolitul Veniamin a tradus și tălcuirea Apostolului dar că manuscriptul acestei traduceri s'a pierdut. Am spus mai sus că el nu se mai găsește în biblioteca Seminarului din Iași.

²⁾ Ca atare cunoaștem din acte numai pe *Arhidiaconul său Meletie Istrate*. Dar erau pe lângă Mitropolit încă și alți câțiva scriitori. Despre Meletie Istrate, mort la 23 August 1857 ca Episcop al Hușilor, vezi *Documente relative la Istoria Renașterii României*, vol. V, pag. 449. Iar despre ceilalți ajutători ai lui Veniamin la transcrierea manuscriptelor, afară de *ieromonahul Calnic*, ecleziarhul M-rei Slatina, ce 'i iscălit în

Desvoltarea mai noaună a Didacticei în raport cu Psihologia.

A) *Epoca Psihologiei intelectualiste: Didactica herbartiană.*

Toate sistemele didactice ale pedagogilor anteriori lui *Herbart* au fost aduse în raport cu teoria așa numitelor »facultăți psihice«, teorie care, pe cât timp a servit Didacticei ca bază, aceasta n'a putut să se înalțe la niște îndreptări temeinice, unitare și fecunde. *Herbart*, ilustrul filozof și pedagog german este acela, care în prima jumătate a secolului XIX. (1816—1841)* a combătut, a răsturnat și înlăturat acea teorie falsă și sterilă, a demonstrat, că facultăți psihice distincte *nu există*, teoria facultăților psihice, plăzmută de filozofii antici și privită atâta secol ca un adevăr incontestabil, este numai un bazm (*Herbart* îi zice »mit psihic«), că reprezentanțiunile precum și toate operațiunile cugetării logice, apoi deasemenea și emoțiunile și tendențele, șcl. nu sunt decât diferențe specifice în procesul »conzervării de sine« a sufletului.

Mai departe *Herbart* afirmă, că *elementele primare* ale vieții psihice sunt *reprezentanțiunile* (ideile), din cari sub anumite condițiuni se produc sentimentele și volițiunile, ca niște *fenomene derivate* din reprezentanțiuni. Ceea-ce în limbajul de toate zilele se zice: memorie, fantazie, plăcere, dorința șcl. Această teorie psihologică se zice: *intelectualism*, (pentru că pleacă dela supozițiunea că toate fenomenele psihice, și anume și cele afective și voliționale derivă din *intelect*.)

Pe baza acestei Psihologii intelectualiste, *Herbart* întemeiază și construiește Didactica sa, ale cărei doctrine culminează în principiul suprem: »*Tot învățauântul are să fie educativ!*« Și »educativ« va fi învățământul, dacă prin el se va îndeplini în mod imediat, perfecționarea subiectu-

testamentul său, dăm aicea următoarele notițe, pe cari a binevoit a ni-le comunica tot Inalt Prea Sfinția sa Mitropolitul Primat Iosif Gheorghian. Acești scriitori erau: secretarul Mitropolitului Veniamin anume *Gheorghie Hasnaș*, fiu al protopopului Hasnaș din Fălticeni absolvent al Seminarului dela Socola. Apoi Ieromonahul *Veniamin Andersen*, fost om în casa Mitropolitului timp de 30 de ani. De aicea se explică pentruce în manuscriptul nostru sânt mai multe feluri de scriere.

* În cercetările sale *Herbart* era preocupat îndeosebi de Psihologie. El era convins, că cea mai mare parte din scăderile științei pedagogice provine din lipsa studiilor psihologice. În 1816 a publicat „Manualul său de Psihologie“ (*Lehrbuch der Psychologie*), 1824-25 apăru operă principală „Psihologia ca știință, întemeiată de nou pe experiență, metafizică și matematică“ (*Psihologie als Wissenschaft, neu begründet auf Erfahrung, Metaphysik und Mathematik*), ear la 1831 publică „Scrieri asupra aplicațiunei Psihologiei la Pedagogie“ (*Briefe über Anwendung der Psychologie auf die Pädagogik*), șcl.

lui (elevului), *educațiunea proprie, în toate părțile sale*, deci nu numai educațiunea intelectuală, după concepțiunea veche, ci mai vărtos și în prima linie *educațiunea morală*, și în deosebi chiar și *formarea caracterului moral-religios*. Și apoi scopul cel mai de aproape al învățământului educativ are să fie: a deșteptă, a dezvoltă și a întări *interesul* în toate formele sale de manifestare (*interesul multilateral*). În fine *Herbart* motivează principiul învățământului educativ astfel: »În ce chip se determină cercul de cugetare al elevului, aceea este pentru educător tot pentru că din cugetări se derivă sentimentele, modalitățile de deciziune și acțiune ale elevului«.

Discipolii lui *Herbart*, și anume *Ziller* (vechiu) și *Dr. W. Rein* (mai nou) au dezvoltat și completat doctrinele pedagogice ale marelui lor magistru, îndeosebi *Ziller* a adaogat la Didactica lui *Herbart* mai ales două principii mari, și anume: principiul *concentricării* riguroase (care se referă la *simultaneitatea* sau *paralelizmul* materiilor de învăț.) și cel al *treptelor istorice-culturale* (referitor la *succesiunea* mater. de învăț.). După principiul întâiu *Ziller* cerea de a-se institui în învățământ o *singură materie drept centru*, în jurul căreia, în formă de *cercuri concentrice*, să se grupeze toate celelalte materii, ori cât de eterogene ar fi, cari dela centru primesc clarificări, ear ele, la rândul lor, își resfrâng razele de lumină și asupra aceluia (Relativ la acest principiu didacticianii direcțiunei mai moderate cer ca să nu-se facă prea mare și măestrită forțare asocierii materiilor, ce diferesc în mod esențial unele de altele). Cu privire la al doilea principiu *Ziller* afirmă, că copilul, dela 6 până la 14 ani, percurge în mic o cale de dezvoltare similită dezvoltării culturale, ce omenimea a parcurs-o în mare, dela începutul culturai sale până astăzi... Conform acestui principiu, pentru fiecare an de școală *Ziller* alege și stabilește câte o materie istorică-culturală, șcl. (Obiecțiune: *Zillerienii* dau prea mare importanță principiului treptelor istorico-culturale, pe când se știe, că între dezvoltarea vieții psihice individuale și aceea a omenimei nu este congruența deplină, ci numai o *analogie*, și apoi pe o simplă analogie nu-se poate construi, cu siguranță, o întreagă teorie didactică; de altă parte, conziderând chiar mersul de dezvoltare psihologic al elevului, în intervalul dela 6—14 ani al etății, este pedagogicește greșit chiar să-l ocupi, ani de-arândul, aproape numai cu una și aceeași singură materie; tocmai de aceea nu e de mirat, dacă însuși *Stoy* numește doctrina treptelor istorico-culturale: un fenomen morbid al Pedagogiei, șcl.)

În locul principiului vag al Didacticei vechi, care cerea ca: »*învățământul să fie natural*«, *Herbart* și discipolii săi au stabilit principiul suprem că: *învățământul are să fie educativ*, un principiu

mai psihologic, mai clar, mai determinat și mai rodnic în aplicațiunile sale, principiu cardinal, din care cu facilitate se pot deriva toate celelalte principii ale Didacticei, întocmai precum resar ramurile unui arbore din tulpina lor comună, și precum o și face aceasta de ex. *Dr. Kehr*, un distins aderent de al lui *Stoy*, în excelentul și respânditul său manual (destinat pentru preparandii și învățători) „*Practica școlaii poporale*“ (*Praxis der Volksschule*). În fine despre dezvoltarea splendidă, la care s'a înălțat Pedagogia și mai ales Didactica herbartiană în timpul din urmă, ne dau dovadă elocventă excelentele opere pedagog. ale lui *Dr. W. Rein*, și anume: »Manualul enciclopedic al Pedagogiei« (*Encyklopädisches Lehrbuch der Pädagogik*, II. Auflage, Langensalza, 1904), și »Pedagogia în expunere sistematică« (*Pädagogik in systematischer Darstellung*, 1904), opere ale căror apariție în noue ediții e tocmai acum în curgere (Biblioteca profesorală dela institutul nostru teol.-pedag posedă primele volume din ambele aceste celebre izvoare de Pedagogie modernă, izvoare pe cari le-am conzultat la componerea secției prime a tratatului de față).

(Va urma).

Cuvânt

rostit la conferența pastorală ținută în Vascău la
7/20 Octomvrie 1904.

(Urmare și fine.)

Vine timpul bătrânețelor, vine timpul acela, în care omul în urma muncii celei grele a vieții pământești și-a istovit puterile sufletești și trupești. Obosit și frânt de atâta muncă, de atâta zburcium zace el pe patul de moarte svârcolindu-se în chinuri și dureri. „Păstoral cel bun sufletul și-l pune pentru oi“ Ioan X II. El grăbește la patul muribundului și-l mângăie, îl îmbărbătează, îl desleagă și curăță de păcate apoi îi tinde merindea vieții de veci — îi tinde s. cuminecătura. Și aci preotul bun nu știe de osteneală, în miez de noapte ca și ziua în ameazăzi el grăbește să-și facă datorința bine știind, că e vorbă de mântuirea unui suflet și „vai lui de se va perde numai o oaie din turma lui cu vina lui“.

Cu câtă evlavie, cu câtă temere de D-zeu e dator preotul a implini aceste sfinte taine, cât de curat și străin de păcate trebuie să fie el când le săvârșește ni-o spune Pavel apostolul când zice: „Să ne curățim pe noi de toată spurcăciunea trupului și a sufletului făcând sfințenie întru frica lui D-zeu“ II Cor. 7, ear prorocul Ieremia zice: „Blăstămat e cel ce face lucrurile Domnului cu lene“ Ieremie 48, 10.

Cea din urmă datorință de căpetenie a păstorului sufletesc este sfânta rugăciune. În adevăr nimic nu curăță mintea omului de neștiință și voia de patimi ca rugăciunea. Ea luminează mintea cu darul cel d-zesc ear inima o încălzește cu căldura dragostei d-zeești.

Oare pentru ce sfânta rugăciune este una dintre cele patru datorințe de căpetenie ale preotului? In legea veche D-zeu a dat poruncă lui Aron și Leviților, ca să se roage pentru poporul lui Israil: „Și va fi — zice D-zeu — aceasta voauă lege vecinică, ca să vă rugați pentru fiii lui Israil și pentru toate păcatele lor“ Leviți XVI, 34, — în legea cea nouă însuși M-l Hr. prin pilda sa ne învață, ne îndatorește chiar — a ne ruga. În cursul vieții sale pământești el adeseori se retrăgea în singurătate și petrecea ore, ba chiar și nopți întregi în rugăciuni și gândiri evlavioase, iar în vederea înfricoșatelor sale patimi și a morții sale s-a retras singur în grădina Getsimani și după mărturisirea apostolului „cereri și rugăciuni către cel ce putea să-l mântuească de moarte cu strigare tare și cu lacrimi adus“ Evrei V. 7, ear apostolilor săi le-a zis: „Amin amin zic voauă ori ce veți cere dela Părintele meu întru numele meu, va da voauă“ Ioan XVI, 23 și potrivit acestor cuvinte apostolii socoteau rugăciunea ca și o datorință dintâiu a lor, „Iar noi vom petrece în rugăciune și întru slujba cuvântului „ziceau sfinți apostoli Fapt. ap. VI, 4. Pavel, fericitul apostol nu încetă a sfătui pe Timoteiu la rugăciune și prin trânsul ne sfătuește și pe noi, zicând: „Fiule Timoteiu! rogu-te mai nainte de toate să faci rugăciuni cereri și mulțămiri pentru toți oamenii, pentru împăratul și pentru toți cei ce sunt în stăpânire“ I Tim. II 1—2.

De aici se învederează pe deplin datorința preotului de a petrece în rugăciuni, cereri și mulțămiri către D-zeu. Preotul trebuie să fie așadar bărbatul rugăciunii, el trebuie să fie ca un jertfelnic, pe care de-a pururea să arză focul rugăciunii, dela care credincioșii să poată împrumuta în totdeauna pentru ei rugăciunea cea atât de plăcută lui D-zeu.

Pe lângă aceasta preotul e dator a se ruga nu numai pentru sine și pentru familia sa, ci el trebuie să se roage pentru toată lumea, pentru vii și pentru cei reșoși în Domnul, pentru îmulțirea și îndeplinirea credinței, pentru îmulțirea dragoștei creștinești și a altor fapte bune, și mai ales pentru parohienii săi, ca să nu scază credința aceluia, ca să petrecem viață lină, și cu odihnă întru toată creștinătatea și cu curăția ca aceasta e lucru bun și bine primit înaintea lui D-zeu M-lui nostru“ I Tim. 2. 2, 3.

„Cereți și se va da voauă, căutați și veți afla, bateți și se va deschide voauă, că tot cel ce va lua și cel ce caută va afla și celui ce bate i-se va deschide“ Mat. VIII 7, 8 zice M-l Hr. ear Pavel apostolul neamurilor zice: „Neîncetat vă rugați. Întru toate mulțămii, că aceasta este voia lui D-zeu întru Hr. Iisus spre voi“ I Solon. V. 18. Drept ce preotul e dator a se ruga nu numai în timpuri liniștite, în timpuri bune și cu pace, ci mai ales în timpuri de grea cercare, în timpuri de ispitate, de foamete și de boli bine știind el „că toată darea cea bună și tot darul desevarșit de sus vine dela părintele luminilor“ (Rug. de ieșire).

Apoi fiind-că evlavia și umilința sunt singurele însușiri, sunt singurele mijloace, cari pot acoperi în-

naintea lui D-zeu nevrednicia preotului când el se vârșește tainele cele sfinte și D-zeești, la cari chiar și îngerii lui D-zeu privesc cu groază și cu cutremur, pentru aceea și preotul e dator a predispuce sufletul său, în cursul sfintelor rugăciuni, la evlavie și umilință, ni-suindu-se a purta în sine un sentiment adânc de neputință și nevrednicie. Cu deosebită evlavie și umilință trebuie se săvârșească deci preotul sfintele rugăciuni și deschilinit sfânta liturgie acel mare și prea însemnat serviciu D-zeesc, în care M-l Hrs prin însuși mâinile preotului se aduce jertfă Părintelui ceresc, trebuie săvârșită după anumite pregătiri și încă cu cea mai mare evlavie, cu cea mai oșebită umilință, pentru că Preotul slujind — zice Grigorie cuvântătorul de D-zeu — cu îngerii stă, cu arhangeli aduce mărire, către jertfelnicul cel de sus jertfă înaltă, cu Hrs sfințirea lucrează lutul înoște, chipul îl ridică“. Cu frica lui D-zeu, cu credință și cu dragoste să aducem deci rugăciunile noastre marelui D-zeu și nu numai în Dumineci și în sărbători, nu numai în orele prescrise pentru rugăciune, ci neîncetat să aducem rugăciunile noastre marelui D-zeu și încă cu cea mai mare, evlavie cu cea mai oșebită reverință.

Aceste sunt — I. Frați! — pe scurt cele patru datorințe de căpetenie ale păstorilor sufletești. Urmează acum, că fiecare dintre noi să socotească la marea misiune, ce a primit-o prin punerea mânilor arhierelui, să cugete apoi încât a făcut destul datorințelor aceluia, pre cari le-a primit de o dată cu diregătoria pastorală și apoi să privească la urmări. Dacă păstorii cuiva au rătăcit dela calea adevărului și păstorul n-a voit ori n-a știut a-i reîntoarce între oile pășunii sale, sufletele aceluia se vor cere din mâna lui „Vai păstorilor, cari perd și risipesc oile mele“ — zice la Ier. 23. 1—2 și „Eată eu asupra păstorilor și voi cere oile mele din mâinile lor“ Ezech. 34, 10, și din contră, împlinindu-și preotul cu scumpătate diregătoria sa, răsplată promisă nu va întârzia a veni: „Cine e slugă credincioasă și întealeptă pe care l-au pus Domnul său peste slugile cășii sale, ca să dea lor hrană la vreme? Fericită e sluga aceea, pe care viind Domnul lui, îl va afla făcând așa. Amin zic voauă, că peste toată avuția sa punel-va pe el“. Mat. 24 45 49.

Închei modesta mea cuvântare. I. F! cu cuvintele fericitului apostol Petru, care zice: „Pe presbiterii cei dintre voi rogu-i ca cela ce și eu sunt presbiter... pașteți turma lui D-zeu cea dintre voi, nu cu sila, ci după voie și după D-zeu, nu cu agonisele nedrepte, ci cu bună voință... pildă făcându-vă turmei și când se va arăta mai marele păstorilor veți lua cununa măriri cea nevșejită“. (Petru V. 1—4.) Amin.

Moise Popoviciu, preot.

AVIZ.

A apărut și se află de vânzare în edițiunea tipografiei noastre:

„Istorieare Biblice“

II carte de religiune pentru școalele populare, de cunoscutul profesor din Caransebeș: **Dr. Petru Barbu,**

aprobată de Ven. Consistorii gr.-or. române din Arad, Caransebeș și Oradea-Mare. Edițiunea V. Prețul 30 fleri.

Avizăm prin aceasta pe domnii învățători, că prețul acestei cărți școlare s'a pus 60 fil. greșit în loc de 30 fil. Cartea e gata și se poate comanda dela administrațiunea tipografiei noastre. Atât cuprinsul bogat dintrânsa și neapărat folositor pentru școlarele noastre populare-confesionale, cât și ca executare tehnică e de laudă și o recomandăm cu toată căldura școlarelor noastre profesionale.

AVIZ

La administrațiunea tipografiei diecezane din Arad se află spre vânzare „Tălcuiala evangheliilor“ de fericitul Loga tipărite cu litere cirile în Buda la anul 1835. Prețul de exemplar 2 cor.

CRONICA.

Statuia lui Andrei Br. Șaguna. Sculptorul român Const. Bălăcescu, autorul statuiei Mircea Voevod (din Tulcea), a lui Tudor Vladimirescu (din T.-Jiu) etc., a fost însărcinat să studieze chestiunea ridicării statuiei lui Șaguna și să prezinte un plan.

Satisfacția Turciei pentru cuvintele regelui României. „Politsche Corespondenz“ află din Constantinopol, că pasagiul din discursul tronului român, în care se zice, că „aromânii trăesc în Turcia ca supuși credincioși ai Sultanului“ a fost primit cu satisfacție la Yldiz-Kiosk și la Poartă. Ziarele turcești oglindesc în limbajul lor această satisfacție. Bunele intențiuni ale lumii oficiale turcești către aromâni, au fost și mai mult întărite prin discursul regelui Carol, și se speră cu temei, că în curând vor fi satisfăcute toate dorințele aromânilor, recunoscându-li-se comunitățile eclesiastice și dându-li-se dreptul de a-și alege primari și a face parte din consiliile administrative provinciale.

Suferințele unui ziarist în războiu. Ziarul „Nouje Vremja“ primește următoarea telegramă dela corespondentul său Taburno, singurul ziarist, care se află la Tielin:

„Numai sentimentul datoriei îmi dă curajul de a suportă atâtea năcazuri. N'am mâncat de două zile și cu tot gerul cumplit, a trebuit să durmim pe câmp. Rufe de pe noi sunt negre ca cărbunele. Se asigură aici, că după plecarea Rușilor din Mukden, Chinezii au asasinat 80 de europeni și americani, între cari este și Little, corespondentul ziarului „Chicago Daily News“.

Propaganda romano-catolică în Orient. O foaie franceză a adus știrea, că de prezent se discută ca pe lângă vatican să se așeze o ambasadă turcească, iară în Constantinopol o nunciatură papală. „Altkatholisches Volksblatt“ comunică următoarele în astă privință: Deja papei Leo XIII i-s'a supus prin mijlocirea Germaniei un plan de felul acesta. Papa repositat s'a opus însă, pentru ca să nu atingă Franța, care se girează ca protectoara romano-catolicilor din Orient. Papa actual e dispus de a intra în trătări cu Turcia în astă afacere, dară așteaptă ca mai întâi să se pronunțe camera franceză asupra întrebării separării între biserică și stat. Dacă concordatul va fi revocat, atunci papa va realiza planul de care e vorba.

Soartea unel expedițiuni polare. Acum doi ani a întreprins baronul Toll, membru al societ. geogr. rus., o expedițiune pe yachtul „Zeria“ cu scop de a explora

nouăle insule siberiane din oceanul arctic. Neavând nici o știre timp mai îndelungat de la cei ce pleaseră în ghețurile necunoscute ale oceanului arctic, societatea geografică rusească a trimis în vara anului trecut o expedițiune auxiliară în ajutorul celor dispăruți. Sublocotenentul Koltshak conducătorul acestei expedițiuni, a găsit pe insula Benelt o scrisoare a bar. Toll învăluită într'o pânzătură, în care acesta zicea, că membrii expedițiunii își continuă drumul spre nord deși dispunea de proviant numai pentru 20 zile. S'a mai găsit și yachtul „Zeria“ dar nici o altă urmă cu privire la membrii expedițiunii. Comisiunea polului nordic intrunindu-se zilele acestea a deliberat asupra rapoartelor prezentate, de membrii expedițiunii auxiliare și a constatat — precum se telegrafiază din Petersburg — pe baza rapoartelor prezentate, că nu mai e îndoială, că baronul Toll împreună cu soții săi s'au prăpădit, murind de foame.

Concurs.

În urma dispunerii Venerabilului Consistor diecesan — se escrie concurs nou pe vacanta parohie din Zărând în tractul ppresbiteral al Ienopolei — cu durată de 30 de zile dela prima publicare. La concurs se admit și recurenți cu cvalificațiune pentru parohii de clasa a doua. Venitele parohiei sunt: 1) folosirea a unei sesiuni pământ, 2) 800 coroane bani gata din cassa cultuală solvinde în rate treilunare ca rescumpărare de bir și de stole reduse, 3) întregirea stabilită dela înaltul guvern, 4) un intravilan parohial, cari toate la oaltă ating suma de 1600 coroane

Recurenții și vor subșterne recursurile pe calea P. On. oficiu ppresbiteral din Ienopolea (B.-Ienō) și se vor prezenta vre-odată sub durată concursului la sf. biserică spre a se arăta poporului

Zărând, din ședința comitetului parohial ținută la 1/14 Martie 1905.

Aureliu Iancu

președinte

George Rufu

notar.

Cu știrea mea: Constantin Gurban ppresbiter

—□—

1-3

Pentru îndeplinirea parohiei din Odvoș devenită vacantă prin moartea parohului Ioan Beleş, prin aceasta să escrie concurs cu termenul de a recurge de 30 zile dela prima publicare în organul oficios „Biserica și Școala“.

Venitele incopciate cu acest post sunt: 1) o sesiune întreagă de pământ arător și fanaț, 2) venitele stolare stabilite prin normativul aprobat de Ven. Consistor diecesan în a. 1892 și anume a) pentru încredințare 1—2 cor, b) pentru vestiri 1 cor. c) pentru cununii 4—6 cor. d) pentru înmormântare mică 2—3 cor. e) pentru înmormântare mare 5—12 cor. f) Sfințirea apei de moasă 60 fil. g) pentru rugăciunea de im-bisericire 60 fil. h) informațiunea familiară 4 cor. i) estrase matriculare 2—4 cor.

3) Birul preoțesc dela 207 case câte o măsură de cucuruz sfărmat, sau în bani 2 cor. 4) Întregirea dotațiunii preoțești din visteria statului 797 cor. 34 fil.

Parohia este de clasa I-a

Cei ce doresc să ocupe aceasta parohie să-și trimită recursurile ajustate conform lit. a., a §-lui 15 din Regulamentul pentru parohii și adresate comitetului parohial din Odvoș — P. O. Oficiu ppresbiteral în M. Radna, iar dânsii — cu observarea strictă a dis-

pozițiilor §-lui 18 din acelaș regulament — să se prezinte în vre-o Duminecă ori Sărbătoare în s-ta biserică din Odvoș spre a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Odvoș, din ședința comitetului parohial, la 3/16 Martie 1905.

Comitetul parohial

În conțelegere cu *Procopie Givulescu* ppresbiter.

—□—

2-3

De oarece nici la al doilea concurs publicat nu s'au insinuat concurenți afară de unul cu care nu s'au putut ținea alegerea, așa la autorisarea comitetului parohial, se escrie de nou concurs pentru parohia vacantă din Tornea cu condițiunea cvalificațiunei de clasa a II-a și cu termen de 30 zile dela prima publicare în foaia oficioasă „Biserica și Școala“.

Emolumentele sunt: 1.) Venitul unei jumătăți de sesiune parohială constătătoare din 4 ^{1200/1600} jugere catastrale. 2.) Birul preoțesc uzuat. 3.) Stolele legale. 4.) Întregirea dela stat conform legii.

Văduva reposatului preot Pavel Moga beneficiază jumătate din toate venitele până în 10/23 Noem. 1905.

Recurenții sunt poștiți ca recursele instruite cu documentele prescise, adresate comitetului parohial din Tornea, să le subștearnă Oficiului protopopesc din Arad, având a se prezenta în s-ta biserică din Tornea, spre a-și arăta desteritatea în cele rituale și oratorie.

Arad, 3/16 Martie 1905.

În conțelegere cu: *Vasilie Beleş* protopop.

—□—

2-3

Pentru îndeplinirea parohiei vacante din **Chesint**, protoprezbiteratul Lipovei — se escrie concurs cu termen de 30 zile dela prima publicare în foaia „Biserica și Școala“.

Emolumentele împreunate cu aceasta parohie sunt: 1. Una sesiune parohială constătătoare din 30 jug. pămant. 2. Un intravilan parohial. 3. Birul și stola usuată dela parohieni. 4. Întregirea dotațiunei dela stat, după cvalificațiunea alegândului preot.

Dela recurenți se recere, cvalificațiune pentru parohii de cl. I. cu acea observare, că intru cât nu vor fi recurenți cu cvalificațiune de clasa I. vor fi admiși la candidare și recurenți cu cvalificațiune de clasa II-a.

Recurenții sunt avizați, ca recursele lor instruite cu documentele de cvalificațiune recerută și adresate comitetului parohial din Chesint, până la termenul sus-indicat, să le subștearnă subscrisului protoprezbiter Voicu Hamsea în Lipova (Lippa), iar în vre-o Duminecă ori sărbătoare, cu observarea §-lui 18 din Regulamentul pentru parohii să se prezenteze în s-ta biserică din Chesint, pentru a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Chesint, 13/26 Februar 1905.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine: *Voicu Hamsea* protoprezbiter,

—□—

3-3

Licitațiuni minuende.

Pe baza conclusului sinodului parohial gr. ort. rom. din Holtmezes, se escrie concurs pentru zidirea unei biserici nouă din lemn, spre care scop se va ținea licitațiune minuendă în școala gr. ort. rom. din acea

parohie, Duminecă în 3/16 Aprilie a. c. după amiază la 3 ore p. m.

Prețul de esclamare pentru zidirea bisericii e 5240 cor. 64 fil Planul, specificarea speselor și celelalte condițiuni se pot vedea, ori când, la parohul Romul Hărduțiu. Comitetul parohial își rezervă dreptul a se pronunța asupra ofertelor după licitațiune.

Doritorii de a împlini acea zidire au a se prezenta la termenul mai sus indicat, la licitațiune și a depune un vadiu de 10% dela prețul esclamării.

Holtmezes, la 7/20 Martie 1906.

Pentru comitetul parohial.

Romul Hărduțiu
președinte.

—□—

1-3

Venerabilul Conzistor diecezan din Arad, prin concluzul de sub Nr. 1996 ex. 1904, a incuviințat facearea unui gard de zid cu grilaj de lemn de gorun, în jurul sf. biserici gr.-ort. rom. din **Cherechiu** (Kerek) comitatul Arad.

În scopul executării acestui lucru se publică licitațiune minuendă, care se va ținea în a7/30 Martie an. c. la 10 ore înainte de amiază.

Prețul de esclamare este stabilit în suma de 1066 cor. 45 fil. — Înainte de începerea licitării, licitanții au să depună, la mâinile episcopului prim bisericesc, un vadiu de 10% din prețul de esclamare, în bani gata, ori în hârtii de valoare acceptabile. — Până în ziua premergătoare licitării se primesc și oferte în scris, însoțite de vadiul corăspunzător și de o declarațiune, în care oferentul să se declare, că cunoaște condițiunile de licitare și se va supune acelor necondiționat întru toate.

Planul, proiectul de spese și condițiunile de licitare se pot vedea la oficiul parohial din loc.

Se observă, că spese de călătorie nu se restituiesc și că comuna bisericască își rezervă dreptul, fără cunziderare la rezultatul licitării, a da în întreprindere lucrarea de mai sus acestui licitant, în care va avea garanță mai multă.

Cherechiu, la 21 Febr. (6 Martie) 1905.

Alexandru Muntean

Ioan Micoroiu

preot și preș. com. par. I

not. com. par.

—□—

3-3

Cancelaria arhitectului român

Ioan Niga

ARAD, Strada Atzél Péter Nr. 1.

(lângă Crucea Albă).

Pregătește planuri și specificări de spese pentru edificii publice și private, primește lucrări în sfera arhitecturii mai înalte, cenzurări, colaudări. Ca specialist în rital nostru oriental edifică și restaurează biserici în mod artistic, din care căuză îl recomandăm îndeosebi dlor parohi. Trimite planuri, schițe, specificări și servește în lucrări arhitectonice cu deslușiri gratuit.

9-10